

Προσδιορισμός των Προτεραιοτήτων της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη στους Παξούς-Αντίπαξους

Γεώργιος Καρρής¹, Σοφία Μάζη², Αριστοτέλης Μαρτίνης³,
Αριστοτέλης Αλεξόπουλος⁴, Αθηνά Κόκκαλη⁵

1. Εργαστηριακός Συνεργάτης Τμήμα Τεχνολογίας Περιβάλλοντος & Οικολογίας, ΤΕΙ Ιονίων Νήσων, Πλ. Κάλβου 2, Ζάκυνθος 29100. E-mail: gkarris@teiion.gr
2. Φοιτήτρια, Τμήμα Τεχνολογίας Περιβάλλοντος & Οικολογίας, Πλ. Κάλβου 2, Ζάκυνθος 29100. E-mail: sophia_mazi@yahoo.gr
3. Καθηγητής Εφαρμογών Τμήμα Τεχνολογίας Περιβάλλοντος & Οικολογίας, ΤΕΙ Ιονίων Νήσων, Πλ. Κάλβου 2, Ζάκυνθος 29100. E-mail: amartinis@teiion.gr
4. Επίκουρος Καθηγητής (407) Τμήμα Επιστημών της Θάλασσας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Λόφος Πανεπιστημίου, Κτίριο Επιστημών της Θάλασσας, Μυτιλήνη 81100. E-mail: aalexopoulos@marine.aegean.gr
5. Μεταπτυχιακή φοιτήτρια School of Services Management, Bournemouth University, Dorset House, Talbot Campus, Poole, Dorset, BH125BB, UK Bournemouth. E-mail: athkokkali@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι Παξοί-Αντίπαξοι, διαθέτουν ένα φυσικό περιβάλλον πλούσιο σε βιοποικιλότητα και αισθητική αξία καθώς και ιδιαίτερη πολιτισμική κληρονομιά. Η μέχρι σήμερα έλλειψη μιας ολοκληρωμένης πολιτικής για την ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων αλλά και των περιβαλλοντικών ζητημάτων, όπως προκύπτει από την ανάλυση SWOT που εφαρμόστηκε στα δεδομένα της περιοχής, επιτάσσει αλλαγές στο μοντέλο ανάπτυξης του νησιωτικού συμπλέγματος. Η αποδοχή ενός τοπικού αειφορικού μοντέλου ανάπτυξης μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (ΠΕ). Ως εκ τούτου κρίνεται απαραίτητη η ανάγκη ενός στρατηγικού πλαισίου σχεδιασμού και προώθησης της ΠΕ στους Παξούς. Η αποτελεσματικότητα αυτής της προτεινόμενης στρατηγικής εξαρτάται από την ουσιαστική συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στη διαμόρφωση προτεραιοτήτων της ΠΕ στην περιοχή ενδιαφέροντος. Για το λόγο αυτό έγινε χρήση ερωτηματολογίων σε 180 ενήλικες και 30 παιδιά-μαθητές προκειμένου να ανιχνευθεί η άποψη τους σχετικά με τις προτεραιότητες μίας εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη και να συμπληρωθεί η γνώση βάσει της εφαρμοζόμενης SWOT ανάλυσης σε βιβλιογραφικά δεδομένα.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Παξοί - Αντίπαξοι, Αειφόρος Ανάπτυξη, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ένταξη του νησιωτικού συμπλέγματος Παξών-Αντιπάξων στο δίκτυο NATURA 2000, τονίζει τη σημασία προστασίας, διατήρησης και αειφορικής διαχείρισης του σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Η προώθηση ενός μοντέλου αειφόρου ανάπτυξης, προσαρμοσμένο στις ιδιαιτερότητες της περιοχής, αποτελεί επιτακτική ανάγκη, αφού η τοπική κοινωνία ασχολείται κυρίως με τις τουριστικές δραστηριότητες, την αλιεία και την καλλιέργεια της γης. Ιδιαίτερα η περιοδική ενασχόληση με τον τουρισμό για την εποχιακή ενίσχυση του εισοδήματος, ελλοχεύει κινδύνους για αλματώδη αύξηση του μαζικού τουρισμού στην περιοχή. Παρόλα αυτά, ο τουρισμός θεωρείται ως μια

δραστηριότητα η οποία μπορεί δυνητικά να αποδειχθεί ως αποτελεσματικός πυλώνας της περιβαλλοντικής ανάπτυξης (Curtis 2007). Ως εκ τούτου κρίνεται απαραίτητη η ανάγκη ενός στρατηγικού πλαισίου ανάπτυξης και προώθησης της ΠΕ σε αυτά τα νησιά, με σκοπό να ενημερωθεί-ευαισθητοποιηθεί η τοπική κοινωνία για τη σπουδαιότητα της διατήρησης και σωστής διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος, και να μετατρέψει τους ίδιους τους πολίτες σε φορείς μετάδοσης μιας νέας αειφορικής προσέγγισης σε τοπικά περιβαλλοντικά ζητήματα.

Αρκετά προγράμματα ΠΕ δεν έχουν τύχει αποδοχής από την τοπική κοινωνία, διότι δεν συνεκτιμάται η άποψή της. Η εμπειρία έχει αποδείξει ότι η διαχείριση και αειφορική ανάπτυξη θαλάσσιων και νησιωτικών προστατευόμενων περιοχών, βελτιώνεται σταδιακά όταν η τοπική κοινωνία συμμετέχει στο σχεδιασμό και στη λήψη αποφάσεων σε συνεργασία με τις εκάστοτε αρμόδιες αρχές (Pollnac et al. 2001; Jameson et al. 2002; Rodriguez 2007). Σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι η ανάδειξη της δυναμικής της φυσικής κληρονομιάς ως βάση ανάπτυξης προγραμμάτων ΠΕ στους Παξούς-Αντίπαξους και η αποτύπωση της άποψης των κατοίκων στην καθιέρωση πρωταρχικών στόχων μίας εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη της περιοχής.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Το νησιωτικό σύμπλεγμα Παξών-Αντίπαξων διαθέτει πλούσια βιοποικιλότητα, μοναδικό φυσικό κάλος και αξιόλογους τύπους οικοτόπων οι οποίοι φιλοξενούν σημαντικά είδη χλωρίδας και πανίδας. Οι παραπάνω λόγοι οδήγησαν στην ένταξή του στο Δίκτυο NATURA 2000, με κωδικό GR2230004. Είναι το μικρότερο από τα επτά νησιά του Ιονίου πελάγους, με έκταση 25,32 km² και έχει πληθυσμό 2.438 κατοίκους, με κύριους παραγωγικούς τομείς τη γεωργία, την αλιεία και τον τουρισμό (Μπογδάνος 2010, Σκουρολιάκος 2006). Στους Παξούς υπάρχουν επίσης τέσσερα φυσικά λιμάνια τα οποία και ευνοούν την προσόρμιση τουριστικών σκαφών.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η επίτευξη των στόχων της παρούσας εργασίας πραγματοποιήθηκε με βιβλιογραφική αλλά και επιτόπια έρευνα (προσωπικές συνεντεύξεις) για την αποτύπωση του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος. Η ποιοτική αξιολόγηση των συλλεχθέντων δεδομένων έγινε με χρήση της ανάλυσης SWOT. Ο συγκεκριμένος τύπος ανάλυσης με εφαρμογές σε διάφορες επιστήμες, εδραιώθηκε τη δεκαετία του 1950, ως μια μέθοδος η οποία ερευνά τις στρατηγικές των επιχειρήσεων σε σχέση με το περιβάλλον τους (Panagiotou 2003).

Η αποτύπωση της γνώσης της τοπικής κοινωνίας αναφορικά με την υφιστάμενη κατάσταση του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος των Παξών-Αντίπαξων αλλά και τις δυνατότητες αξιοποίησης του με γνώμονα τις επιταγές της αειφορίας, έγινε με τη χρήση δύο ερωτηματολογίων, ανάλογα και με την ηλικία των ερωτηθέντων. Το δείγμα αποτελείτο από 180 ενήλικες και 30 παιδιά-μαθητές, το οποίο πληθυσμιακά αποτελεί περίπου το 10% της τοπικής κοινωνίας. Επιπλέον το σώμα των ερωτηθέντων διασφάλιζε την αντιπροσωπευτικότητα των κατοίκων των Παξών με κριτήρια κυρίως κοινωνικά (επίπεδο μόρφωσης και επάγγελμα).

Η σύνταξη και ο σχεδιασμός των ερωτηματολογίων βασίστηκε στην εκτεταμένη σχετική διεθνή βιβλιογραφία (Κασκάλης et al. 2004; Bradburn 2004; Presser et al. 2004; Foddy 1993; Javeau 2000). Συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο των ενηλίκων

αποτελείτο από τέσσερις γενικές ερωτήσεις σε σχέση με το προφίλ των κατοίκων (φύλο, μορφωτικό επίπεδο, ηλικία και επάγγελμα) καθώς και πέντε ειδικές ερωτήσεις ανοικτού και κλειστού τύπου. Αντίστοιχα, το ερωτηματολόγιο των μαθητών βασίζονταν σε τρεις γενικές ερωτήσεις του προφίλ τους (φύλο, ηλικία, επίπεδο μόρφωσης) και επτά ειδικές ερωτήσεις ανοικτού και κλειστού τύπου προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι σκοποί της έρευνας. Η επεξεργασία των δεδομένων έγινε μέσω του στατιστικού πακέτου SPSS (Version 17.1). Πιο συγκεκριμένα για τον έλεγχο της συσχέτισης μεταξύ ανεξάρτητων κατηγοριοποιημένων μεταβλητών έγινε εφαρμογή του Pearson's Chi-square test στα δεδομένα των ερωτηματολογίων (Field 2005).

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Ανάλυση SWOT

Η εφαρμογή της ανάλυσης SWOT στα δεδομένα που συλλέχθηκαν από μία ευρεία βιβλιογραφική συγκέντρωση πληροφοριών (Frantzis et al. 2003; Ευρωπαϊκή Ένωση 2006; Martinis et al. 2010), οδήγησε στην αποτύπωση της κατάστασης του φυσικού

SWOT Analysis - Φυσικό Περιβάλλον Παξών

<p>Δυνατά Σημεία (Strengths)</p> <p>S</p> <ul style="list-style-type: none"> • Πλούσια βιοποικιλότητα χλωρίδας και πανίδας • Υπαρξη δύο (2) ενδημικών ειδών χλωρίδας • Η παρουσία του προστατευόμενου είδους <i>Monachus monachus</i> αποτελεί δείκτη καλής ποιότητας του θαλασσινού νερού • Το νησιωτικό σύμπλεγμα περιλαμβάνεται στο Δίκτυο NATURA 2000 • Διαθέτει πέντε (5) τοποθεσίες φυσικού κάλλους • Παρατηρούνται ιδιαίτεροι Γεωμορφολογικοί Σχηματισμοί 	<p>Αδύναμα Σημεία (Weaknesses)</p> <p>W</p> <ul style="list-style-type: none"> • Παρατηρείται έλλειψη ενημέρωσης για την αξία της βιοποικιλότητας της περιοχής • Ο πληθυσμός του είδους <i>Monachus monachus</i> δεν έχει εκμηθεθεί, αλλά έχουν παρατηρηθεί λίγα άτομα. • Καταγράφεται έλλειψη πραγματοποίησης ΠΠΕ στα πλαίσια του σχολικού προγράμματος • Είναι αισθητή η ανυπαρξία μίας στρατηγικής οικονομικής ανάπτυξης
<p>Ευκαιρίες (Opportunities)</p> <p>O</p> <ul style="list-style-type: none"> • Σχολικές εκδρομές παρατήρησης βιοποικιλότητας χλωρίδας και πανίδας • Καταγραφή του πληθυσμού της φώκιας <i>Monachus-monachus</i> • Πραγματοποίηση ΠΠΕ στα πλαίσια του εκπαιδευτικού προγράμματος, και όχι μόνο από προσωπική πρωτοβουλία των εκπαιδευτικών • Προώθηση τουρισμού μέσω της δημιουργίας μονοπατιών, καταδύσεων, πεζοπορίας, κ.ά. (ήπιες μορφές τουρισμού) 	<p>Απειλές (Threats)</p> <p>T</p> <ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη εκπαιδευτικού υπόβαθρου των καθηγητών για θέματα που αφορούν το περιβάλλον • Η έντονη επισκεψιμότητα των θαλάσσιων σπηλιών και η ελάχιστη γνώση για τον πληθυσμό τους, θέτει σε κίνδυνο το προστατευόμενο είδος <i>Monachus monachus</i> • Η έλλειψη χρηματοδότησης από τις Κεντρικές Υπηρεσίες (π.χ. Υπουργείο Παιδείας) του Κράτους για την ανάπτυξη και υλοποίηση προγραμμάτων ΠΠΕ • Η έλλειψη εμπιστοσύνης των κατοίκων αναφορικά με την αποτελεσματικότητα των ήπιων μορφών τουρισμού σε σύγκριση με τον ήδη υπάρχοντα συμβατικό τουρισμό

Σχήμα 1: Απεικόνιση της ανάλυσης SWOT για το φυσικό περιβάλλον των Παξών

περιβάλλοντος όπως αυτή φαίνεται στο Σχήμα 1.

Ερωτηματολόγια

Στους Πίνακες 1 & 2 που ακολουθούν, γίνεται ποσοστιαία απεικόνιση των αποτελεσμάτων αναφορικά με τις απαντήσεις ενηλίκων και παιδιών-μαθητών αντίστοιχα.

Πίνακας 1: Ποσοστιαία απεικόνιση των απαντήσεων ενηλίκων σε ειδικές ερωτήσεις

Ειδικές πληροφορίες ενηλίκων		
Ερωτήσεις	Απαντήσεις	Ποσοστό (%) (n=180)
Γνωρίζεται ότι κατοικείτε σε Προστατευόμενη Περιοχή;	Όχι	28
	Ναι	72
Ποιες από τις παρακάτω ανθρώπινες δραστηριότητες θεωρείται ότι έχουν τη μεγαλύτερη αρνητική επίπτωση στο φυσικό περιβάλλον των Παζών;	Αναρχη οικονομική ανάπτυξη (παράνομη οικοδόμηση, υπερεκμετάλλευση φυσικών πόρων)	30
	Όχληση της μεσογειακής φώκιας <i>Monachus monachus</i> από ανθρώπινες δραστηριότητες όπως η επισκευσιμότητα σε υποθαλάσσιες σπηλιές	15
	Λαθροθηρία-Λαθροαλιεία (δυναμίτες, χρήση παράνομων αλιευτικών εργαλείων-πρακτικών)	30
	Υπεραλίευση των ιχθυοαποθεμάτων	25
Γνωρίζεται ότι μερικά από τα είδη που υπάρχουν στην περιοχή τελούν υπό καθεστώς προστασία;	Όχι	39
	Ναι	61
Θεωρείται πως η ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού(αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, καταδύσεις, παρακολούθηση πουλιών, πεζοπορία, περιηγητική ποδηλασία, πολιτισμικός τουρισμός, κτλ.), φιλικών προς το περιβάλλον, μπορεί να επιφέρει νέα οικονομική ανάπτυξη στην τοπική κοινωνία;	Σίγουρα όχι	7
	Πιθανόν όχι	7
	Πιθανόν ναι	25
	Σίγουρα ναι	61
Έχετε ενημερωθεί στο παρελθόν από κάποια δημόσια ή ιδιωτική υπηρεσία για θέματα περιβαλλοντικής προστασίας στο νησί σας;	Όχι	71
	Ναι	29

Πίνακας 2: Ποσοστιαία απεικόνιση των απαντήσεων μαθητών σε ειδικές ερωτήσεις

Ειδικές πληροφορίες μαθητών		
Ερωτήσεις	Απαντήσεις	Ποσοστό (%) (n=30)
Έχεις συμμετάσχει σε Προγράμματα ΠΕ στο σχολείο σου;	Όχι	50
	Ναι	50
Θα σε ενδιέφερε να υπάρχει ξεχωριστό μάθημα το οποίο θα ασχολείται με θέματα που αφορούν το περιβάλλον;	Σίγουρα όχι	0
	Μάλλον όχι	0
	Μάλλον ναι	27
	Σίγουρα ναι	73
Γνωρίζεις ότι ζεις σε ένα νησί που το περιβάλλον προστατεύεται με ειδικούς περιβαλλοντικούς νόμους;	Όχι	47
	Ναι	53
Για ποια από τα παρακάτω περιβαλλοντικά θέματα θα σε ενδιέφερε να ενημερωθείς;	Για τη σημασία της προστασίας της θάλασσας και των οργανισμών που ζουν σε αυτή.	34
	Για το παράνομο κυνήγι και τις επιπτώσεις του στη φύση.	31
	Για τη σημασία των Παξών για τα μεταναστευτικά πουλιά.	18
	Για το κίνδυνο των πυρκαγιών και τις καταστροφές που μπορεί να προκαλέσουν στο φυσικό περιβάλλον.	17
Θεωρείς ότι πρέπει να υπάρχει περισσότερος περιορισμός-έλεγχος στο κυνήγι;	Σίγουρα όχι	0
	Πιθανόν όχι	0
	Πιθανόν ναι	20
	Σίγουρα ναι	80
Συζητάς με την οικογένειά σου για περιβαλλοντικά θέματα που αφορούν την περιοχή σου;	Καθόλου	17
	Σπάνια	20
	Συχνά	56
	Πολύ συχνά	7
Θα επιθυμούσες να συμμετάσχεις σε εκδηλώσεις για την προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος των Παξών (μάζεμα σκουπιδιών από τις ακτές, δενδροφυτεύσεις, άνοιγμα μονοπατιών, εκθέσεις ζωγραφικής και θεατρικές παραστάσεις);	Σίγουρα όχι	0
	Μάλλον όχι	3
	Μάλλον ναι	17
	Σίγουρα ναι	80

Η έρευνα με τα ερωτηματολόγια διεξήχθη την περίοδο Ιουνίου - Ιουλίου 2010 στο νησί των Παξών και πραγματοποιήθηκε στην περιοχή της Λάκκας που αποτελεί και

το πιο δημοφιλές τουριστικό μέρος. Οι συνεντεύξεις (μη συστηματικές) πραγματοποιήθηκαν σε ανοικτούς δημόσιους χώρους αναψυχής και σε δημόσιες υπηρεσίες.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των ενηλίκων, η άναρχη οικονομική ανάπτυξη, η λαθροθηρία και η λαθροαλιεία αποτελούν τις δραστηριότητες με τις πιο σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον των Παξών όπως αποτυπώνεται στο 60% του συνόλου των ερωτηθέντων. Η υπεραλίευση των ιχθυοαποθεμάτων και η όχληση της Μεσογειακής φώκιας *Monachus monachus* από την αύξηση της επισκεψιμότητας των υποθαλάσσιων σπηλαίων ακολουθούν σε ποσοστά 25% και 15% αντίστοιχα.

Αναφορικά με το ενδιαφέρον ενημέρωσης της μαθητικής κοινότητας σε ειδικά περιβαλλοντικά ζητήματα βρέθηκε ότι, το 34% των ερωτηθέντων μαθητών επιθυμεί περισσότερη γνώση για τη σημασία του θαλάσσιου οικοσυστήματος και των οργανισμών του. Ακολουθεί η ενημέρωση για το παράνομο κυνήγι με ποσοστό 31%, η γνώση για τη σημασία των Παξών για τα μεταναστευτικά είδη ορνιθοπανίδας (18%) και τέλος, η ενημέρωση για τον κίνδυνο των πυρκαγιών και τις επικείμενες επιπτώσεις τους στο φυσικό περιβάλλον (17%).

Συσχετίσεις απαντήσεων

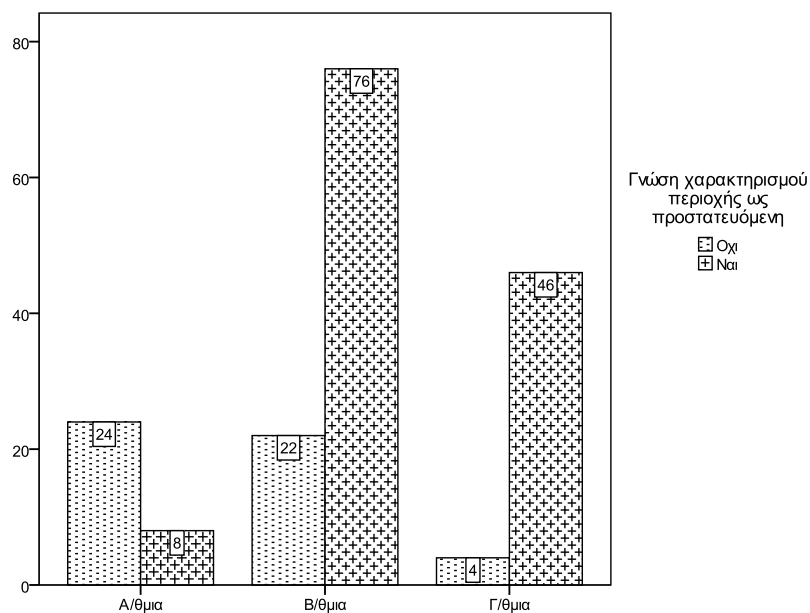
Α. Ενήλικες

Από τα αποτελέσματα του Πίνακα 3 (αμέσως παρακάτω) παρατηρείται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των απόφοιτων της Β΄/θμιας και Γ΄/θμιας εκπαίδευσης (77,5% και 92% αντίστοιχα), γνωρίζουν ότι κατοικούν σε προστατευόμενη περιοχή, ενώ μειοψηφικός είναι ο αριθμός των αποφοίτων της Α΄/θμιας που γνωρίζουν αυτή την πληροφορία με το σχετικό ποσοστό να ανέρχεται στο 25% (Σχήμα 2).

Πίνακας 3: Συσχέτιση της γνώσης χαρακτήρα προστατευόμενης περιοχής στους Παξούς και του μορφωτικού επιπέδου

Ειδική Ερώτηση	Απάντηση	Επίπεδο Εκπαίδευσης			Σύνολο
		Α΄/θμια	Β΄/θμια	Γ΄/θμια	
Γνωρίζετε ότι οι Παξοί αποτελούν προστατευόμενη περιοχή λόγω του φυσικού περιβάλλοντος	Όχι	24	22	4	50
	Ναι	8	76	46	130
Σύνολο		32	98	50	180

N (μέγεθος δείγματος): 180

Σχήμα 2: Γραφική απεικόνιση της γνώσης χαρακτηρισμού των Παξών ως προστατευόμενης περιοχής και του επιπέδου εκπαίδευσης

Επίσης από τα αποτελέσματα του Πίνακα 4 παρατηρούμε πως από τους 148 ερωτηθέντες απόφοιτους της Β΄/θμιας και Γ΄/θμιας εκπαίδευσης, οι 140 (94,6%) έχουν θετική άποψη για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Αντίθετα 16 άτομα της Α΄/θμιας εκπαίδευσης (50% του αντίστοιχου συνόλου) θεωρούν πως η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού δεν θα συνεισφέρει στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.

Πίνακας 4: Συσχέτιση της άποψης ενηλίκων για εναλλακτικές μορφές τουρισμού και του μορφωτικού τους επιπέδου

Ειδική Ερώτηση	Απάντηση	Επίπεδο Εκπαίδευσης			Σύνολο
		Α΄θμια	Β΄θμια	Γ΄θμια	
Η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού θα επιφέρει νέα οικονομική άνθιση στην τοπική κοινωνία;	Σίγουρα όχι	8	4	0	12
	Πιθανόν όχι	8	0	4	12
	Πιθανόν ναι	0	30	16	46
	Σίγουρα ναι	16	64	30	110
Σύνολο		32	98	50	180

N (μέγεθος δείγματος): 180

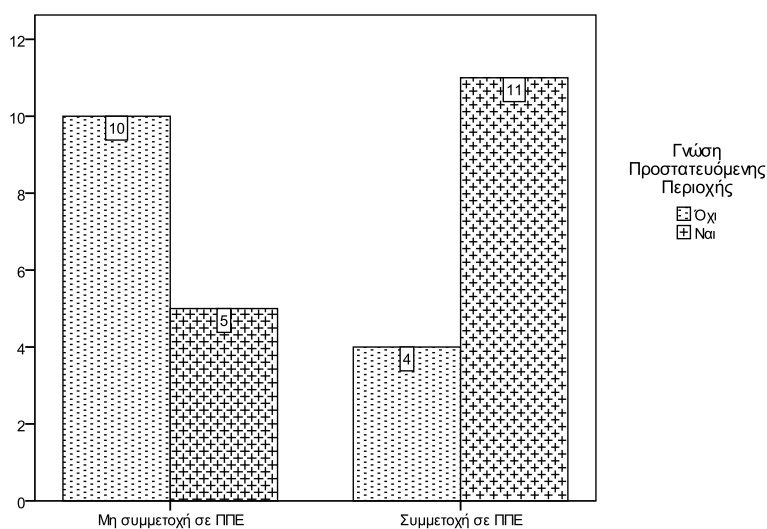
Β. Μαθητές

Η συσχέτιση μεταξύ της προηγούμενης συμμετοχής των παιδιών σε προγράμματα ΠΕ εντός των σχολείων και της γνώσης αναφορικά με το καθεστώς προστασίας των Παξών, έδωσε τα αποτελέσματα του Πίνακα 5 και του Σχήματος 3 που ακολουθούν.

Πίνακας 5: Συσχέτιση μεταξύ προγενέστερης συμμετοχής των μαθητών σε προγράμματα ΠΕ και γνώσης του καθεστώτος προστασίας των Παξών

Ειδική ερώτηση	Απάντηση	Συμμετοχή σε Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης		Σύνολο
		Όχι	Ναι	
Γνώση χαρακτηρισμού της Προστατευόμενης Περιοχής	Όχι	10	4	14
	Ναι	5	11	16
Σύνολο		15	15	30

N (μέγεθος δείγματος): 30

Σχήμα 3: Γραφική απεικόνιση της γνώσης των μαθητών περί χαρακτηρισμού των Παξών ως προστατευόμενης περιοχής και της προηγούμενης συμμετοχής τους σε προγράμματα ΠΕ

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι οι 11 στους 15 μαθητές (73,3%) με εμπειρία από Προγράμματα ΠΕ δηλώνουν γνώση περί του καθεστώτος προστασίας της περιοχής τους ενώ μόλις 5 στους 15 μαθητές (33,3%) χωρίς προηγούμενη εμπειρία από Προγράμματα ΠΕ γνωρίζουν για το καθεστώς προστασίας των Παξών.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Ενήλικες

Η συσχέτιση του επιπέδου εκπαίδευσης και της γνώσης χαρακτηρισμού των Παξών ως Προστατευόμενης Περιοχής βάσει του Δικτύου NATURA 2000, έδειξε ότι το μορφωτικό επίπεδο των ενηλίκων έχει μία σημαντική επίδραση στην ενημέρωσή τους σχετικά με το καθεστώς προστασίας του νησιωτικού συμπλέγματος. Η συσχέτιση είναι στατιστικά σημαντική διότι οι περισσότεροι ενήλικες κάτοικοι που γνώριζαν ότι η περιοχή είναι προστατευόμενη ανήκουν στις ανώτερες βαθμίδες εκπαίδευσης (*Pearson's Chi-Square Test*, χ^2 : 46,705, $df=2$, $p < .001$). Η εκπαίδευση

εξάλλου έχει μία γενικότερη σημασία στη διάχυση περιβαλλοντικής πληροφορίας καθώς και στην ευαισθητοποίηση του κοινού, η οποία είναι άμεσα εξαρτώμενη από το μορφωτικό επίπεδο (Petrosillo 2006). Επιπλέον στην περίπτωση των Παξών όπως και σε άλλες απομακρυσμένες νησιωτικές περιοχές, πιθανόν να διαδραματίσει καταλυτικό ρόλο στην εξάλειψη κάθε αρνητικού στερεότυπου το οποίο ίσως να προέρχεται από ελλιπή ενημέρωση.

Συμπληρωματική αξία λαμβάνει το επίπεδο μόρφωσης των κατοίκων βάσει των αποτελεσμάτων συσχέτισης του με την υιοθέτηση μίας στρατηγικής ανάπτυξης ήπιων μορφών τουρισμού. Η συσχέτιση αυτή είναι επίσης στατιστικά σημαντική (*Pearson's Chi-Square Test*, χ^2 : 53,821, $df=2$, $p < .001$). Από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι οι ενήλικες απόφοιτοι της Β΄/θμιας και Γ΄/θμιας εκπαίδευσης, είναι θετικοί σε μία τέτοια αναπτυξιακή κατεύθυνση η οποία μπορεί να επιφέρει νέα οικονομική άνθιση στην τοπική κοινωνία. Αντιθέτως οι κάτοικοι με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο είναι επιφυλακτικοί έως αρνητικοί σχετικά με την ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού στην περιοχή τους. Σήμερα έχει γίνει αποδεκτό ότι η ΠΕ και η αναγνώριση της φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς, ενισχύουν την αντίληψη και τη γνώση τόσο της τοπικής κοινωνίας όσο και των τουριστών για τα φυσικά γνωρίσματα του τόπου και για τα χαρακτηριστικά του τρόπου ζωής στην περιοχή επίσκεψης (Φώκιαλη & Πίπινος 2009).

Ο συνδυασμός της επιστημονικής με την τοπική γνώση έχει τη δυνατότητα να αναβαθμίσει την αειφόρο ανάπτυξη των κοινοτήτων και του περιβάλλοντος (Huckle 2004). Ως αποτέλεσμα, οι ντόπιοι μπορούν μετά από δική τους κατάλληλη κατάρτιση να αναλάβουν την προώθηση της περιοχής τους (ως προϊόν επισκεψιμότητας) προς τους χρήστες, αποκομίζοντας οικονομικά οφέλη και προάγοντας το σεβασμό και την εκτίμηση για το τοπικό φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον μέσω της αλληλεπίδρασης τους με τους τουρίστες. Οι τουρίστες από τη μεριά τους, ευαισθητοποιούνται μέσω δράσεων και ενεργειών στα πλαίσια της Άτυπης ΠΕ, και στη συνέχεια δρουν για τη διατήρηση και την προώθηση των στοιχείων του περιβάλλοντος και του τοπικού πληθυσμού (Lim & McAleer 2005), μολονότι η Ελληνική πραγματικότητα είναι διαφορετική.

Μαθητές

Αναφορικά με τους μαθητές που αποτελούσαν τη δεύτερη ομάδα των ερωτηθέντων, φάνηκε να υπάρχει μία στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της προηγούμενης συμμετοχής τους σε προγράμματα ΠΕ εντός του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος και της γνώσης χαρακτηρισμού των Παξών ως Προστατευόμενης Περιοχής (*Pearson's Chi-Square Test*, χ^2 : 4,821, $df=1$, $p < .05$), γεγονός που αναδεικνύει την αναγκαιότητα περαιτέρω ενίσχυσης της ΠΕ στα σχολεία. Επίσης η συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών (80%) επιθυμούν να συμμετάσχουν σε δράσεις ΠΕ (βλ. Πίνακα 4). Πιθανότατα η δυνατότητα συμμετοχής τους στον καθαρισμό των ακτών (διεξάγεται την τελευταία δεκαετία με τη συμβολή τοπικών οργανώσεων και ΜΚΟ και συντονίζεται από τις δημοτικές αρχές), έχει ενισχύσει την επιθυμία για συμμετοχή σε δράσεις και έχει τονώσει το αίσθημα της ομαδικότητας, της συμμετοχής και της προσωπικής ευθύνης (Scanavis 2005).

Προτάσεις-Προτεραιότητες Προγραμμάτων ΠΕ στους Παξούς

Η σύγκριση των αποτελεσμάτων της SWOT ανάλυσης για το φυσικό κεφάλαιο των Παξών και της έρευνας μέσω ερωτηματολογίων για την έμμεση ανίχνευση της

άποψης της τοπικής κοινωνίας αναφορικά με τους στόχους που θα πρέπει εξαρχής να θέσει η ΠΕ για το νησιωτικό σύμπλεγμα, κατέληξε κατά προτεραιότητα στις εξής προτάσεις ΠΕ:

1. Ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας των Παξών και των κατοίκων των κοντινών νησιών (αλλά και των απέναντι ηπειρωτικών ακτών) σχετικά με τις επιπτώσεις της λαθροαλιείας.
2. Ενημέρωση για τις επιπτώσεις της λαθροθηρίας με στόχο να μεταβληθεί η άποψη των κατοίκων και να αρθεί η ανεκτικότητα τους προς αυτήν, καθώς προβάλλεται μέχρι σήμερα ως «τοπική παράδοση».
3. Ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας σχετικά με τις απειλές της άναρχης οικονομικής ανάπτυξης.
4. Ενημέρωση σχετικά με τη σημασία της προστασίας του θαλάσσιου οικοσυστήματος των Παξών, καθώς και των προστατευόμενων ειδών που ζουν σε αυτό.
5. Εξοικείωση με τη σημασία, τις μορφές και τα πλεονεκτήματα των ήπιων μορφών τουρισμού, αλλά και τα οικονομικά οφέλη που μπορούν να επιφέρουν.

Η ιεράρχηση των στόχων της ΠΕ στους Παξούς προτείνεται λαμβάνοντας υπόψη την άποψη της τοπικής κοινωνίας, καθώς αυτή αντικατοπτρίζει τα περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν σε καθημερινή βάση οι κάτοικοι. Η εκπαίδευση ενισχύει τη διάθεση για προσωπική συμμετοχή και ενεργοποιεί το αίσθημα ευθύνης του κοινωνικού συνόλου απέναντι σε κοινά αγαθά όπως το περιβάλλον. Η παρούσα εργασία τονίζει τη σημασία της συμμετοχικής λήψης αποφάσεων σε ζητήματα περιβάλλοντος και ιδιαίτερα όσον αφορά τον προσδιορισμό των στρατηγικών στόχων της ΠΕ σε προστατευόμενες περιοχές μακριά από μεγάλα αστικά κέντρα.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bradburn N., Sudman S. & Wansink B. (2004). *Asking Questions: The Definitive Guide to Questionnaire Design-For Market Research, Political Polls, and Social and Health Questionnaires, Revised Edition*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Curtis P. (2007). The Mass Tourism model and the “Stuck in the Middle” Strategy Erode the Competitiveness Greece: The case of Corfu Island. *Journal of Hospitality and Tourism*, Vol. 5, No. 2: 53-62.
- Ευρωπαϊκή Ένωση (2006). Απόφαση της Επιτροπής της 19ης Ιουλίου 2006 σχετικά με την έγκριση, σύμφωνα με την οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, του καταλόγου των τόπων κοινοτικής σημασίας για τη μεσογειακή βιογεωγραφική περιοχή [κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό E(2006) 3261] (2006/613/ΕΚ).
- Field A. (2005). *Discovering Statistics Using SPSS*, London: SAGE Publications Ltd, Second Edition.
- Foddy W. (1993). *Constructing Questions for Interviews and Questionnaires: Theory and Practice in Social Research*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Frantzis A., Alexiadou P., Paximadis G., Politi E., Gannier A. & Corsini-Foka M. (2003). Current Knowledge of the Cetacean Fauna of the Greek Seas. *The Journal of Cetacean Research Management*, Vol. 5, No. 3: 219-232.
- Jameson S.C., Tupperd M.H. & Ridley J.M. (2002). The Three Screen Doors: Can Marine “Protected” Areas be effective? *Marine Pollution Bulletin*, Vol. 44, 1177-1183.
- Javeau C. (2000). *Η έρευνα με ερωτηματολόγιο: Το εγχειρίδιο του καλού ερευνητή*. Αθήνα: Εκδόσεις Τυπωθήτω.

- Huckle J. (2004). Critical Realism: a Philosophical Framework for Higher Education for Sustainability. In Corcoran B.P. & Wals A.E.J. (eds): *Higher Education and the Challenge for Sustainability: Problematics, Promise, and Practice*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Κασκάλης Χ.Θ., Μαλέτσκος Α. και Ευαγγελίδης Ε.Κ. (2004). Χρήση και αξιοποίηση ηλεκτρονικών ερωτηματολογίων σε έναν εκπαιδευτικό δικτυακό τόπο. *Πρακτικά του 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου με θέμα "Οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας στην Εκπαίδευση"*, 455-464.
- Lim C. & McAller M. (2005). Ecologically Sustainable Tourism Management. *Environmental Modelling & Software*, Vol. 20, No. 11: 1431-1438.
- Martinis A., Kabassi K., Skotti E., Karris G. & Charou E. (2010). Environmental Routes Setting Methodology: The case of Corfu and Paxi Islands. In *Proceedings of the International Conference of Tourism Development and Management (ICTDM 2009). Tourism in a Changing World: Prospects and Challenges*, Kos Island, Greece 11-14 September 2009, 309-312.
- Μπογδάνος Σ. (2009). *Παζοί: Από το χτες στο σήμερα*, Αθήνα: Υπό έκδοση.
- Panagiotou G. (2003). Bringing SWOT into Focus. *Business Strategy Review*, Vol. 14, No. 2: 8-10.
- Petrosillo I., Zurlini G., Corliano M.E., Zacarelli N. & Dadamo M. (2006). Tourist Perception of Recreational Environment and Management in a Marine Protected Area. *Landscape and Urban Planning*, Vol. 79, No. 1: 29-37.
- Pollnac R.B., Crawford B.R. & Gorospe M.L.G. (2001). Discovering Factors that influence the Success of Community based Marine Protected Areas in the Visayas, Philippines. *Ocean & Coastal Management*, Vol. 44, No. 11: 683-710.
- Presser S., Rothgeb J.M., Couper M.P., Lessler J.O., Martin E.A., Martin J., et al. (2004). *Methods for Testing and Evaluating Survey Questionnaires*, Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Rodriguez-Martinez R.E. (2007). Community Involvement in Marine Protected Areas: The Case of Puerto Morelos reef, Mexico. *Journal of Environmental Management*, Vol. 88, 1121-1160.
- Scanavis C., Sakellari M. & Petreniti V. (2005). The Potential of Free-Choice Learning for Environmental Participation in Greece, *Environmental Education Research*, Vol. 11, No. 3: 321-333.
- Σκουρολιάκος Ν. (2006). *Περιφερειακή βιώσιμη ανάπτυξη και προστατευόμενες περιοχές: Η περίπτωση των νήσων Παζών και Αντίπαζων της περιφέρειας Ιονίων Νήσων*, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Αγρίνιο.
- Φώκιαλη Π. & Πίπινος Γ. (2009). Στάσεις της τοπικής κοινωνίας της Ολύμπου Καρπάθου για το Αειφορικό μοντέλο του οικοτουρισμού. Ο ρόλος του μορφωτικού επιπέδου, *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Ζητήματα θεωρίας, έρευνας και εφαρμογών*. Αθήνα: Ατραπός.